., 19/09/2026

Marek Górski

e-mail:
eDoręczenia:

Minister Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

PETYCJA

w sprawie zakresu ochrony prawnokarnej przewidzianej w art. 196 Kodeksu karnego

Działając na podstawie art. 2 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach, w interesie publicznym, zwracam się o:

1. dokonanie analizy obecnego modelu ochrony prawnokarnej przewidzianego w art. 196 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny z punktu widzenia konstytucyjnej zasady równego traktowania oraz zasady bezstronności władz publicznych w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, wynikających odpowiednio z art. 32 ust. 1 oraz art. 25 ust. 2 Konstytucji RP;

2. przedstawienie stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości, jakie dobro konstytucyjne oraz jaka relewantna konstytucyjnie cecha przekonań religijnych, odróżniająca je w tym zakresie od głębokich przekonań światopoglądowych i filozoficznych o charakterze niereligijnym, uzasadniają ustanowienie szczególnego instrumentu prawa karnego przewidzianego w art. 196 k.k.;

3. w przypadku stwierdzenia braku wystarczającego konstytucyjnego uzasadnienia dla wskazanego zróżnicowania – podjęcie prac legislacyjnych zmierzających do ukształtowania przepisów Kodeksu karnego w sposób zapewniający bezstronność światopoglądową władz publicznych oraz równe traktowanie osób niezależnie od religijnego albo niereligijnego charakteru ich przekonań.

Nie postuluję wprowadzenia nowego typu czynu zabronionego polegającego na „obrazie uczuć ateistycznych", „obrazie rozumu" ani prostego rozszerzenia zakresu art. 196 k.k. na kolejne kategorie przekonań. Przedmiotem niniejszej petycji jest pytanie o konstytucyjne uzasadnienie istniejącego zróżnicowania oraz – jeżeli takiego uzasadnienia brak – potrzeba jego usunięcia.

UZASADNIENIE

I. Obowiązująca regulacja i istota problemu

Art. 196 Kodeksu karnego stanowi:

„Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2."

Przepis ten nie ustanawia generalnego prawa osoby wierzącej do ochrony przed krytyką jej religii ani nie penalizuje każdej wypowiedzi mogącej zostać przez osobę wierzącą uznana za obraźliwą. Przedmiotem niniejszej petycji nie jest więc twierdzenie, że osoby wierzące korzystają z ogólnej ochrony swoich poglądów przed krytyką.

Art. 196 k.k. ustanawia jednak szczególny instrument prawa karnego związany wyłącznie ze sferą religijną: penalizuje publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, jeżeli prowadzi ono do obrazy uczuć religijnych innych osób.

Kodeks karny nie przewiduje odpowiadającego mu instrumentu odnoszącego się do głębokich przekonań światopoglądowych lub filozoficznych o charakterze niereligijnym.

Nie twierdzę przy tym, że sytuacja osoby religijnej i osoby posiadającej przekonania niereligijne jest pod każdym względem identyczna ani że zasada równości wymaga mechanicznego ustanawiania identycznych typów czynów zabronionych dla każdej kategorii przekonań.

Istotą problemu jest natomiast pytanie, czy różnica polegająca na religijnym albo niereligijnym charakterze przekonań stanowi w tym przypadku cechę konstytucyjnie relewantną, która uzasadnia zastosowanie szczególnego instrumentu prawa karnego wyłącznie w pierwszej z tych sytuacji.

II. Zasada bezstronności władz publicznych i równego traktowania

Zgodnie z art. 25 ust. 2 Konstytucji RP:

„Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym."

Konstytucja wymienia zatem obok siebie przekonania religijne, światopoglądowe oraz filozoficzne.

Art. 32 ust. 1 Konstytucji stanowi natomiast:

„Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne."

Ponadto art. 53 ust. 1 Konstytucji zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, a art. 54 ust. 1 – wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Samo odmienne uregulowanie różnych sytuacji nie przesądza oczywiście o naruszeniu zasady równości. Zróżnicowanie takie wymaga jednak wskazania cechy relewantnej, która pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji oraz uzasadnia odmienne traktowanie.

W tym kontekście samo wskazanie, że religia korzysta z ochrony konstytucyjnej, nie wyczerpuje – w mojej ocenie – zagadnienia.

Konstytucja chroni bowiem wolność sumienia, nakazuje władzom publicznym zachowanie bezstronności również wobec przekonań światopoglądowych i filozoficznych oraz gwarantuje wszystkim równe traktowanie przez władze publiczne.

Osoba wierząca i osoba niewierząca mogą traktować swoje przekonania dotyczące natury świata, człowieka, moralności czy istnienia albo nieistnienia bóstwa jako równie fundamentalny element własnego światopoglądu i tożsamości.

Powstaje zatem pytanie, jaka właściwość przekonań religijnych uzasadnia nie tylko ich konstytucyjną ochronę, ale dodatkowo zastosowanie szczególnego instrumentu prawa karnego, którego odpowiednika nie przewidziano w odniesieniu do przekonań światopoglądowych i filozoficznych o charakterze niereligijnym.

III. Dobro prawne chronione przez art. 196 k.k.

Ocena zasadności wskazanego zróżnicowania wymaga również jednoznacznego określenia dobra prawnego, którego ochronie ma służyć art. 196 k.k.

Jeżeli uzasadnieniem przepisu jest ochrona godności człowieka lub wolności sumienia i wyznania, powstaje pytanie, dlaczego godność oraz wolność sumienia osoby posiadającej głębokie przekonania niereligijne nie uzasadniają porównywalnej ochrony.

Jeżeli natomiast podstawowym uzasadnieniem szczególnej penalizacji jest ochrona porządku publicznego, pokoju społecznego lub zapobieganie konfliktom na tle religijnym, wymaga wyjaśnienia, dlaczego konstrukcja art. 196 k.k. uzależnia odpowiedzialność karną właśnie od wystąpienia skutku w postaci obrazy uczuć religijnych innych osób.

Określenie dobra chronionego przez art. 196 k.k. ma zatem zasadnicze znaczenie dla ustalenia, czy religijny charakter uczuć objętych tym przepisem jest cechą mogącą konstytucyjnie uzasadnić ich szczególną ochronę prawnokarną.

IV. Art. 194 k.k. jako przykład neutralnego światopoglądowo modelu ochrony

Na uwagę zasługuje konstrukcja art. 194 k.k., znajdującego się – podobnie jak art. 196 k.k. – w rozdziale XXIV Kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania".

Zgodnie z art. 194 k.k.:

„Kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2."

W tym przypadku ustawodawca wyraźnie zdecydował się na symetryczną ochronę osób posiadających przynależność wyznaniową oraz osób bezwyznaniowych.

Nie oznacza to oczywiście, że art. 194 i art. 196 k.k. chronią identyczne dobra lub powinny posiadać identyczną konstrukcję.

Pokazuje jednak, że w ramach tego samego rozdziału Kodeksu karnego ustawodawca przy ochronie wolności sumienia potrafił zastosować rozwiązanie neutralne względem wyznaniowości lub bezwyznaniowości jednostki.

Tym bardziej zasadne wydaje się więc wyjaśnienie, dlaczego w art. 196 k.k. przyjęto odmienny model i szczególny instrument ochrony powiązano wyłącznie ze sferą religijną.

V. Problem przedstawiony w sprawie SK 54/13 nie został merytorycznie rozstrzygnięty według wskazanego wzorca

Problem będący przedmiotem niniejszej petycji był już wprost podnoszony przed Trybunałem Konstytucyjnym.

W sprawie SK 54/13 skarżąca zarzuciła art. 196 k.k. niezgodność z art. 25 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji w zakresie, w jakim przepis chroni osoby wierzące przed obrazą ich uczuć religijnych, nie chroniąc osób niewyznających religii, których przekonania światopoglądowe oraz filozoficzne są naruszane przez inne osoby.

Trybunał Konstytucyjny nie dokonał jednak merytorycznej oceny tego zarzutu.

Trybunał uznał art. 25 ust. 2 Konstytucji za przepis ustrojowy skierowany do władz publicznych, który nie określa samodzielnego konstytucyjnego prawa lub wolności jednostki mogących stanowić wzorzec kontroli w postępowaniu wszczętym skargą konstytucyjną na podstawie art. 79 ust. 1 Konstytucji. Z tego względu postępowanie dotyczące zarzutu opartego na art. 25 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 zostało zakończone z przyczyn proceduralnych, a nie poprzez merytoryczne rozstrzygnięcie, czy omawiane zróżnicowanie jest konstytucyjnie uzasadnione.

Wyroku w sprawie SK 54/13 nie można zatem traktować jako rozstrzygnięcia, że szczególna ochrona przewidziana w art. 196 k.k., przy braku odpowiadającej jej ochrony przekonań niereligijnych, została uznana przez Trybunał za zgodną z art. 25 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Przeciwnie – zasadnicze pytanie będące przedmiotem niniejszej petycji pozostało w tym postępowaniu bez merytorycznego rozstrzygnięcia.

VI. Wolność wypowiedzi i zasada proporcjonalności

Art. 196 k.k. stanowi ingerencję prawa karnego w sferę wolności wypowiedzi gwarantowanej przez art. 54 ust. 1 Konstytucji oraz art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W wyroku z 15 września 2022 r. w sprawie Rabczewska przeciwko Polsce (skarga nr 8257/13) Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji w związku ze skazaniem skarżącej na podstawie art. 196 k.k.

Trybunał nie wykluczył możliwości ochrony praw osób wierzących, wskazał jednak na konieczność odpowiedniego wyważenia tej ochrony z wolnością wypowiedzi.

Problem proporcjonalności art. 196 k.k. dostrzega również Ministerstwo Sprawiedliwości. Projekt UD333 przewiduje zmianę sankcji za czyn określony w tym przepisie poprzez rezygnację z kary pozbawienia wolności.

Projekt ten nie rozstrzyga jednak odrębnego zagadnienia będącego przedmiotem niniejszej petycji: konstytucyjnego uzasadnienia zastosowania tego szczególnego instrumentu prawa karnego wyłącznie w odniesieniu do sfery religijnej.

Zagadnienie to ma tym większe znaczenie, że ewentualne rozszerzenie podobnej ochrony na szeroko rozumiane przekonania światopoglądowe i filozoficzne mogłoby prowadzić do dalszego ograniczenia wolności wypowiedzi.

Jeżeli rozszerzenie penalizacji na przekonania niereligijne zostałoby uznane za nadmierną ingerencję w wolność wypowiedzi, powstaje pytanie, jaka cecha przekonań religijnych powoduje, że analogiczny rodzaj ingerencji jest proporcjonalny i konieczny właśnie w ich przypadku.

VII. Celem petycji nie jest rozszerzenie penalizacji

Podkreślam, że nie postuluję mechanicznego stworzenia „niereligijnego odpowiednika" przedmiotu czci religijnej ani poszukiwania „ateistycznego odpowiednika" miejsca kultu.

Nie postuluję również wprowadzenia odpowiedzialności karnej za obrażanie ateizmu, agnostycyzmu, racjonalizmu, określonych systemów filozoficznych, „rozumu", „nauki" ani innych podobnie określonych wartości.

Takie rozwiązanie mogłoby prowadzić do nieproporcjonalnego rozszerzenia ingerencji prawa karnego w debatę publiczną i wolność wypowiedzi.

Nie jest również moją tezą, że zasada równości nakazuje ustawodawcy stworzenie identycznego typu przestępstwa dla każdej możliwej kategorii światopoglądowej.

Problem ma charakter wcześniejszy: przed rozważaniem sposobu ewentualnego usunięcia asymetrii należy ustalić, czy istnieje dostateczne konstytucyjne uzasadnienie jej utrzymywania.

Jeżeli takie uzasadnienie istnieje, zasadne wydaje się jego jednoznaczne wskazanie.

Jeżeli natomiast go brak, rozwiązaniem może być zarówno ograniczenie lub rezygnacja ze szczególnej penalizacji związanej z uczuciami religijnymi, jak i skonstruowanie ochrony w inny, neutralny światopoglądowo sposób. Wybór konkretnego rozwiązania legislacyjnego należy do ustawodawcy.

VIII. Istota pytania skierowanego do Ministerstwa Sprawiedliwości

Istota niniejszej petycji nie sprowadza się do pytania, czy religia różni się od ateizmu ani czy osoba niewierząca posiada odpowiednik religijnego przedmiotu czci.

Pytanie brzmi:

Jakie dobro konstytucyjne oraz jaka relewantna konstytucyjnie cecha przekonań religijnych, odróżniająca je w tym zakresie od głębokich przekonań światopoglądowych i filozoficznych, uzasadniają zastosowanie szczególnego instrumentu prawa karnego przewidzianego w art. 196 k.k., pomimo wynikającego z art. 25 ust. 2 Konstytucji nakazu bezstronności władz publicznych wobec przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych oraz zasady równego traktowania określonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji?

W związku z powyższym zwracam się o przedstawienie stanowiska Ministerstwa Sprawiedliwości wobec wskazanego zagadnienia oraz – jeżeli przeprowadzona analiza nie wykaże wystarczającego konstytucyjnego uzasadnienia istniejącego zróżnicowania – o podjęcie odpowiednich działań legislacyjnych.

OŚWIADCZENIE W SPRAWIE PUBLIKACJI DANYCH OSOBOWYCH

Wyrażam zgodę na ujawnienie na stronie internetowej podmiotu rozpatrującego petycję mojego imienia i nazwiska.

Nie wyrażam zgody na publikację ani inne publiczne udostępnienie pozostałych moich danych osobowych i kontaktowych zawartych w petycji lub związanych z jej wniesieniem, w szczególności adresu zamieszkania, adresu do korespondencji, adresu poczty elektronicznej oraz adresu do doręczeń elektronicznych.

Marek Górski